

De københavnske Kvinders Erhvervsforhold.

Af
Marcus Rubin.

I en Afhandling »Om Kvindens Adgang til Erhverv«, der udkom i Begyndelsen af forrige Aar, gav jeg en Oversigt i store Træk over de Erhvervsgrupper, til hvilke de Kvinder i København, der ifølge Folketællingen af 1880 forsørgede sig selv (eller forsørgedes af det offentlige), vare knyttede. Jeg slutter den nævnte Afhandling, der udgaves af »Dansk Kvindesamfund«, med den Bemærkning, at hvilke Reformer man end vilde tilstræbe i »Kvindespørgsmaalet«, maatte man begynde med den økonomiske Side af Sagen, fordi denne her som overalt danner Grundlaget for den videre Kultur. I Henhold hertil har jeg tænkt mig, det vilde have sin Interesse at fortsætte nogle af de i Afhandlingen fremstillede Undersøgelser, med Udgangspunkt fra det nye Materiale, som nu foreligger.

Jeg skal da omstaaende, paa Grundlag af Tillæg til Tabelværk til Københavns Statistik Nr. 8 (Erhvervsstatistik for København), meddele de til 1880 svarende Data for 1885. Samtidig føjes hertil en Oversigt over Forholdene i Aaret 1855, det første Aar, for hvilket der foreligger en nogenlunde udførlig Erhvervsstatistik for Hovedstaden.

Tabel I.

Kvindernes Fordeling efter Erhverv ved
Folketællingen:

	1. Februar 1855	1. Februar 1880	1. Februar 1885
Lærerinder.....	69	967	1,430
Jordemødre, Sygeplejersker, an- dre fast ansatte i underordnede Poster, Studerende, Nonner o. A.	707	937	1,317
Pensionistinder, Beboere af milde Stiftelser, Kapitalistinder	3,335	5,194	6,148
Indehavere af Haandværk- og Industriforretninger.....	353	482	748
Dameskræderinder og Syersker..	4,790	7,816	10,335
Tobaksrullersker o. l.....	34	229	461
Andre Medhjælpersker ved Haand- værk og Industri.....	516	1,576	2,801
Modehandlersker.....	112	130	154
Andre Indehavere af Handels- forretninger.....	743	1,353	2,032
Butiksjomfruer og andre Med- hjælpersker ved Handelsforret- ninger.....	159	452	1,404
Tjenestepiger.....	10,870	14,425	16,201
Daglejersker, Portnersker, Bude, ledige Tjenestetjende, Koge- koner o. l.	1,520	3,262	4,408
Personer med ubestemt og uan- givet Erhverv.....	1,404	3,060	2,054
Personer i Fattigstiftelser, Straffe- anstalter m. m.....	1,492	1,398	1,613
	26,104	41,281	51,106

Sammenligner man i ovenstaaende Tabel Aaret 1855 med Aaret 1885, vil det ses, at der er foregaaet en Forandring i Kvindernes Erhverv. Det hele Antal Kvinder, der var opført som Forsørgere, er voxet til omtrent det dobbelte, men den største Gruppe, Antallet af Tjenestepiger, er kun voxet med 50 pCt. Den næststørste Gruppe, Syersker, er voxet med 114 pCt., medens de fleste af de øvrige Grupper i 1885 naaede det to-, tre- eller mangedobbelte af Tallene i 1855.

I Haandværk og Industri har Tællingen 1885 noget over det dobbelte Antal Hovedpersoner af Tællingen 1855, og sex Gange saa mange Medhjælpere. Af kvindelige Tobaksspindere etc. er der i 1885 fjorten Gange saa mange som i 1855.

Af Indehavere af Handelsforretninger er der henved det tredobbelte Antal i 1885 af Antallet i 1855, af Medhjælpersker ved Handel det nidobbelte. Af Daglejersker etc. er der henved det tredobbelte, af Lærerinder over det tyvedobbelte.

Det fremgaar af disse summariske Angivelser, at Tyendegærning og Syning, trods den overvældende Rolle, de endnu spille for Kvindernes Selvforsørgelse, dog forholdsvis er trængt noget tilbage, og at Handels- og Industrierhverv baade absolut og forholdsvis beslaglægge et langt større Antal Kvinder end tidligere. Men ganske vist gælder dette mest Medhjælpsvirksomheden, thi for industrielle Hovedpersoner har Tilvæksten ikke været større end Gennemsnittet, og for Hovedpersoner ved Handelen har den vel været endel betydeligere, men dette skyldes væsentligst det store Antal »Smaahandlende«, som er opført i Erhvervsstatistiken for 1885. Et ret selvstændigt Omraade derimod, hvor Fremgangen er meget stor, er Lærerindegærningen, der vel endnu er et lidet lønnende Erhverv, men dog aabenbart et nyt Omraade, som Kvinderne have erobret for deres Virksomhed.

Paa en vis Maade mærkeligere end Fremskridtet i de 30 Aar fra 1855 til 1885 er Fremskridtet i Fem-aaret 1880—85. Den hele Tilvæxt i Antallet af Forsørgere er her henved $\frac{1}{4}$, men paa et enkelt Omraade, Antallet af Personer med ubestemt og uangivet Er-

hverv, er der endog en Tilbagegang af $\frac{1}{3}$. Dette vidner om en omhyggeligere Udfyldning af Folketællingslingslisterne, hvad der aabenbart hænger sammen med selve de kvindelige Virksomheders større Specialisering og med Ophøret eller Formindskelsen af Ulysten til at meddele, paa hvilken Maade man ernærer sig.

Atter her er Tilvæksten i Antallet af Tjenestetyende kun det halve af den gennemsnitlige Tilvæxt, hvorimod Tilvæksten i Antallet af Lærerinder er dobbelt saa stor som Gennemsnittet, hvad der ogsaa gælder Antallet af Hovedpersoner i Industri og Handel. Af Medhjælpere i Haandværk og Industri er Tilvæksten fra 1880 til 1885 over $\frac{4}{5}$ (81 pCt.), og af Medhjælpere i Handel og Omsætning er der endog over tre Gange saamange i 1885 som i 1880.

II.

Efter dette lille Tilbageblik gaa vi over til en nærmere Undersøgelse af Forholdene i 1885, hvor det tilstedeværende Materiale tillader en specificeret Sondring af Erhvervene og en Deling af de selvforsørgende Kvinder efter Aldersklasser og ægteskabelig Stilling.

Sammenstille vi nu for hver enkelt Aldersklasse det hele Antal Kvinder, delt i gift og ugift Stand m. m., med det Antal, der forsørgede sig selv, faas følgende Resultat:

Tabel II.

1885.	Ugifte.		Gifte.		Enker og Fraskilte.		Uang. ægtesk. Stilling.		Tilsammen.	
	Ialt	Deraf selvfor-sørgende	Ialt	Deraf selvfor-sørgende	Ialt	Deraf selvfor-sørgende	Ialt	Deraf selvfor-sørgende	Ialt	Deraf selvfor-sørgende
Under 10 Aar ..	30,118	127	»	»	»	»	»	»	30,118	127
10-13 Aar	8,791	140	»	»	»	»	»	»	8,791	140
14-17 -	8,409	2,885	»	2	»	»	»	»	8,418	2,887
18-21 -	9,919	6,881	849	85	»	»	3	3	10,778	6,976
22-24 -	7,075	5,531	2,550	104	7	7	»	»	9,665	5,669
25-29 -	7,903	6,307	7,639	389	40	34	1	1	15,832	6,972
30-34 -	4,270	3,464	8,312	437	289	275	6	4	13,159	4,456
35-44 -	4,847	3,955	13,053	806	571	551	5	3	19,979	6,677
45-54 -	2,895	2,390	8,028	572	2,074	1,913	4	4	14,374	6,142
55-64 -	1,873	1,632	3,931	267	3,447	3,176	4	4	9,999	5,398
65 Aar og derover	1,793	1,575	1,612	107	5,124	3,833	5	5	8,534	5,520
Uangiven Alder	237	128	37	1	9	9	9	4	292	142
Tilsammen	88,130	35,015	46,020	2,760	15,752	13,303	37	28	149,939	51,106

Forinden vi gaa over til denne Tabels Enkelt-heder, skulle vi gøre nogle Bemærkninger om Udtrykket »selvforsørgende«, der er anvendt saavel her i Tabellen som i det foregaaende.

Den officielle danske Statistik har stedse skælnet mellem »Forsørgere« og »Forsørgede« saaledes, at der til den sidste Klasse henregnedes enhver, der henhørte til en Husstand og forsørgedes af Husstandens Præses, til den første saadanne, der enten selv havde Husstand eller der, selv om de henhørte til Andenmands Husstand, ikke underholdtes af denne.

Følgen heraf er, at der mellem Tabelværkets Forsørgede er optaget alle Hustruer og alle Børn, der ere uden Erhverv, samt alle Tyender, idet disse er opfattede som underholdte af Husstanden. Herved er der imidlertid den Mangel, at det faar Udseende af, at Hustruen intet Bidrag giver til Husstandens Opretholdelse, ihvorvel hun jo ofte, ved at administrere Huset forstandigt, kan faa en afgørende Betydning for Husets Bestaaen. Endnu mere grelt synes Forholdet med Hensyn til Tyendet, der dog faktisk fuldt ud ernærer sig selv, om det end i en vis Forstand udgør en Del af Husstanden. Men man opnaar dog ved, med Bevidstheden om, hvordan Udtrykkene skal forstaas, at bibeholde denne Deling, at man kan faa specificeret, hvormange Hustruer, Børn og Tyende, hver enkelt Erhvervsgruppe — Hovedpersoner og Medhjælpere — har Raad til at underholde, en Sondring, der i flere Henseender har stor Interesse, og som derfor kan anvendes, naar man blot af Opgivelserne tydeligt kan adskille Husstandens forskellige Grupper (Mand, Hustru og Børn, Tyende). Paa den

anden Side er det selvfølgelig ogsaa af Betydning at vide, hvormange Personer, der ialt have deres Erhverv som Tyende, og saaledes ved Siden af Tyendets Forde-
deling paa Erhvervene erfare det samlede Antal Tyende som selvstændig Erhvervsgruppe. Denne Udsondring er da ogsaa foretaget i Tillæget til Tabelværket, og Tallene herfor ere i ovenstaaende Tabel lagte til Antallet af samtlige kvindelige »Forsørgere«, og indbefattet under Udtrykket »selvforsørgende«.

Men ligesom man kunde sige, at den hidtil brugte Deling mellem »Forsørgere« og »Forsørgede« har taget for meget ind under sidstnævnte Gruppe, navnlig ved at indbefatte Tyende derunder, saaledes synes den ogsaa at udvide »Forsørgergruppen« for meget ved til denne at henregne Stiftelsesbeboere m. v. Dette hidrører imidlertid fra — hvad der ogsaa fremgaar af, at Kapitalister m. m. henregnes til de selvforsørgende —, at Skelnemærket er afhængigt af, om Vedkommende umiddelbart hører under anden Mands Forsorg eller de ikke gør det (ikke om de netop forskafter sig deres eget Underhold ved Erhverv), og, følgende denne Regel, er ogsaa i nærværende Tabel under »selvforsørgende« henregnede alle, der ikke er under Andenmands Forsorg, selv hvis de ikke har noget Erhverv at ernære sig ved (altsaa Kapitalister etc.), eller hvis de ere under det halvoffentliges (Stiftelsers) eller det heloffentliges (Fattigvæsenets) Forsorg. Men det kan gentages, som ovenfor sagt, at overalt, hvor Fremstillingen er saa detaljeret, at man med Lethed kan omgruppere Tallene, hvis man ønsker det, bliver den valgte Systematisering jo af langt mindre Betydning, end hvor en Forhaands-

Bearbejdelse udelukker enhver Omfordeling og Omgruppering.

Ser vi nu paa Enkelthederne i Tabel II, er der, som man kunde vente, kun opført et meget ringe Antal »selvforsørgende« i Alderen under 14 Aar — hvad der jo dog ikke udelukker, at mangfoldige Pigeboern under denne Alder skaffer en lille Biindtægt til Huse som By-piger o. lign., medens Arbejde paa Fabriker i denne Alder kun er lidet kendt. Af Fabrikstilsynets Aarsberetning ses det saaledes, at Antallet af Pigeboern, der i 1885 arbejdede paa de under Tilsyn værende Fabriker, ialt udgjorde 131, og at Tallet var i Aftagende. (Statistiske Oplysninger om København III. Tabel 41).

Men i Alderen 14—17 Aar er allerede $\frac{1}{3}$ opført som selvforsørgende, og fra og med det 18de Aar — den personlige Myndighedsalder — er det for de ugifte Kvinder langt det almindeligste, at de forsørge sig selv. Dette fremgaar af følgende Række af Forholdstal, der angiver de »selvforsørgendes« procentvise Andel af det hele Antal ugifte Kvinder i de forskellige Aldersklasser:

18-21 Aar.....	69,4 pCt.
22-24 -	78,2 -
25-29 -	79,8 -
30-34 -	81,1 -
35-44 -	81,6 -
45-54 -	82,6 -
55-64 -	87,1 -
65 Aar og derover.....	87,8 -
Ialt, fra det 18. Aar og derover	78,2 pCt.

Saaledes er $\frac{4}{5}$ af de ugifte Kvinder »selvforsørgende«, og kun $\frac{1}{5}$ staa under direkte Forsorg af andre. Som det ses af den ovenstaaende Oversigt, er Procent-

tallet for de selvforsørgende stigende fra Aldersklasse til Aldersklasse. Dette hænger sammen med, at i de højere Aldersklasser opføres mangfoldige enligstillede Kvinder uden Erhverv eller som boende i Stiftelser — hvad der ogsaa gælder om Enker —, og vil man derfor have et Udtryk for Antallet af egentligt erhvervende, maa man lægge mere Vægt paa Tallene imellem 20 og 30 Aar, hvor det viser sig, at 70 til 80 pCt. forsørge sig selv, end paa Tallene fra 30 Aar og derover, hvor 80 til 90 pCt. ere selvforsørgende. Forsaaavdt giver derfor ogsaa Gennemsnitstallet, 78,2, der falder sammen med Procenttallet for Aldersklassen for det 25de Aar, det korrekte Udtryk for de ugifte Kvinders Erhvervsforhold.

I den ovennævnte Afhandling »Om Kvindens Adgang til Erhverv« bemærkede jeg, at de lavere Lags Kvinder overalt arbejde, og at Spørgsmaalet om en Forandring i Kvindens Erhvervsforhold mere vedrørte Overgangen fra ukvalificeret til kvalificeret Arbejde og forandrede Lønningssatser end selve det at inddrage Kvinderne under de »producerende«, og dette bestyrkes altsaa af nærværende Tal, hvorefter kun $\frac{1}{5}$ af de ugifte Kvinder opføres som »Døtre«, d. v. s. levende i Hjemmet uden positiv Virksomhed, af hvilken de kunne ernære sig. Hvis Kvindens Adgang til Erhverv udvides, vil denne Femtedel utvivlsomt i Fremtiden svinde mere og mere ind.

Af Hustruerne (»Gifte«) er i Tabellen opført 2760 eller 6 pCt. med selvstændigt Erhverv. Det gælder her som for Børnene, at der sikkert er forholdsvis langt flere Kvinder end her anført, der har en eller anden Beskæftigelse som Bierhverv, men det maa altsaa an-

tages, at kun henved 3000 gifte Kvinder yde et væsentligt Bidrag til Husstandens Indtægter.

Derimod har Tabellen af selvforsørgende Enker og Fraskilte 13,303 eller 84,5 pCt. af samtlige Enker og Fraskilte. Her er altsaa kun $\frac{1}{6}$, der er under andres Forsorg. Som ovenfor antydet, er der imidlertid en stor Del af de $\frac{5}{6}$, der ikke er egentlig erhvervende, men har Ophold i Stiftelser eller lever af Pension m. v., medens paa den anden Side Enkerne jo er den Gruppe af Kvinderne, der mest er henvist til at søge Erhverv, fordi de hyppigt ikke blot have sig selv men ogsaa andre at ernære.

Ifølge Tabel II kan det saaledes siges, at under andre Privates økonomiske Forsorg og i Reglen som Dele af deres Husstand er ca. 40,000 (38,642) Børn under 14 Aar og ca. 5,500 unge Piger under 18 Aar. Fra 18 Aar og derover er ca. 9000 ugifte Kvinder opførte uden Erhverv og uden anden egen Forsørgelse. Paa samme Maade er allerstørste Delen af Hustruerne stillet (de $\frac{5}{6}$), der jo ogsaa har Manden som deres naturlige økonomiske Støtte, og endvidere et Par Tusind Enker. Ialt af ca. 150,000 de 100,000, medens den resterende Tredjedel er »selvforsørgende«, saaledes som dette Udtryk her er forklaret.

Som det fremgik af Tabel I, var ifølge Folketællingen 1885 af det hele Antal forsørgende Kvinder de 1613 under det offentliges Forsorg og de 6148 Pensionistinder, Kapitalistinder osv., altsaa ialt 7761 ikke erhvervende, medens det resterende Antal 43,345 havde Erhverv, som de for Allerstørstedelen maatte antages at ernære sig ved. Naar man vil spørge om, hvormange af disse, der ere beskæftigede ved mere kvalificer-

ede Erhverv, bliver Antallet ganske vist ikke stort. Ihvorvel der, som ovenfor paapeget, er en kendelig Fremgang fra tidligere Tider, er Kvinderne dog endnu særdeles langt tilbage, hvad der maaske bedst vil fremgaa af nedenstaaende Sammenstilling mellem de erhvervende Mænds og de erhvervende Kvinders Beskæftigelser.

Tabel III.

	Ialt		Procentvis	
	Mandkøn	Kvindekøn	Mandkøn	Kvindekøn
Embeds- og Bestillingsmænd, Videnskabsmænd og Kunstnere, Sagførere, Læger, Lærere osv. osv.	12,652	2,747	15,3	6,3
Jordbrugere. Hovedpersoner.	324	45	0,4	0.1*)
Do. Medhjælpere....	319	6	0,4	
Søfarende og Fiskere. Hovedpersoner	436	"	0,5	
Do. do. Medhjælpere	1,283	5	1,5	
Haandværk og Industri. Hovedpersoner	6,626	1,196	8,0	2,8
Do. do. Medhjælpere	29,731	13,093	35,9	30,2
Handel og Omsætning. Hovedpersoner	8,577	2,186	10,3	5,1
Do. do. Medhjælpere	8,305	1,404	10,0	3,2
Daglejere o. lign.	11,921	4,408	14,4	10,2
Tyende	2,029	16,201	2,4	37,4
Ubestemt og uangivet Erhverv	733	2,054	0,9	4,7
Tilsammen	82,936	43,345	100,0	100,0

Det fremgaar for det første af denne Tabel, at Antallet af erhvervende Kvinder kun udgør godt Halvdelen af Antallet af erhvervende Mænd. Men dernæst

*) Tallene for Kvindekønnet for Jordbrug og Søfart er i Tabel I tagne under «Haandværk og Industri».

er Fordelingen af Mænd og Kvinder indenfor de forskellige Erhvervsgrupper meget forskellig.

Over $\frac{1}{3}$ af Kvinderne er Tyende, men kun et Par pCt. af Mændene. Regne vi de »ubestemte Erhverv« til Daglejerne, findes der af disse forholdsvis lige mange Mænd og Kvinder. Heller ikke er der nogen stor Forskel mellem Antallet af mandlige og kvindelige industrielle Medhjælpere. Men i alle de andre Erhverv — nærmest de kvalificerede — er der forholdsvis langt flere Mænd end Kvinder: Af Embeds- og Bestillingsmænd, Studerende, Lærere osv. $2\frac{1}{2}$ Gange saa mange, af industrielle Hovedpersoner 3 Gange saa mange, af Hovedpersoner ved Handelen dobbelt saa mange og af Medhjælpere ved Handelen over 3 Gange saa mange.

Det er imidlertid ikke blot et baade absolut og relativt langt ringere Antal Kvinder end Mænd, der optræder i de sidstnævnte Grupper, men indenfor hver af disse Grupper er det atter de mest elementære Erhverv, der beskæftige Kvinderne.

Af de 1196 Kvinder, der ere opførte som Hovedpersoner ved Haandværk og Industri, ere saaledes de 493 Kvinder, der have Systue. 464 Kvinder, der have Vaskeri, og 68 Frisørinder, tilsammen 1055. Tilbage til samtlige øvrige Industrier bliver saaledes kun 141 kvindelige Hovedpersoner. Og med Hensyn til disse kan det endda antages, at de for en stor Del mere er Ejere af de paagældende Forretninger end egentlige Erhvervsdrivende, idet kun faa af dem ere ugifte, de fleste Enker (der hyppigt ere Indehavere af Virksomheder, som bestyres af andre). Samtlige 1196 Hovedpersoner fordelte sig nemlig saaledes:

Tabel IV.

	Ugifte	Gifte	Enker	Tils.
Indehavere af Systuer, Vaskerier og Frisørstuer.....	548	186	291	1025
Andre Hovedpersoner ved Haandværk og Industri.....	33	6	132	171
	581	192	423	1196

Man ser let, at medens af Indehavere af Systuer etc. Antallet af Enker kun er godt og vel halvt saa stort som Antallet af Ugifte, saa er der af de andre Hovedpersoner 4 Gange saamange Enker som Ugifte, hvad der gør det højst sandsynligt, at der kun er forholdsvis faa virkelige (uddannede) Principaler imellem dem.

Og paa samme Maade viser det sig, at af de 2186 Handlende ere de 971 Smaahandlende, de 371 Pensionatsholdere, de 154 Modehandlere, de 143 Restavratricer og de 111 »Detaljhandlere«, tilsammen 1750. Kun ca. 400 er der da tilbage til samtlige øvrige Handelsnæringer, af hvilke de fleste større kun tælle faa eller ingen Kvinder. (Saaledes findes slet ingen Kvinder opførte som Hovedpersoner blandt Mæglere, Vexellerere, Skibsinventariehandlere, Tømmerhandlere etc.).

En anden Form, hvorunder Kvindernes elementære Erhvervsmaade viser sig, kommer frem ved Medhjælpergrupperne, men er her noget vanskeligere at paapege. Vi har saaledes ovenfor set, i hvor meget højere Grad nu end tidligere Kvinderne ere Medhjælpere ved Handelserhverv, men det er en Kendsgærning, at

Stillingerne hyppigt ere Kasserer- og underordnede Kontoristposter, hvor den Uddannelse, der kræves, er forholdsvis ringe. Dette udelukker jo imidlertid ikke, at her er fremkommet en virkelig ny og frugtbar Basis for Kvindernes Erhverv, som de sikkert efterhaanden vil udbytte og naa videre frem paa.

Af de kvindelige Medhjælpere ved Haandværk og Industri er de 9842 Syersker (det i Tabel I anførte Tal for Syersker omfatter ogsaa de 493 Indehaversker af Systuer), de 815 Vaskeripiger, 461 Tobaksrullersker, 239 Handskesyersker, 167 Væversker, 137 Medhjælpersker i Bager-, 122 i Bogtrykkervirksomheder, tilsammen 11,783. Ved ingen af de øvrige Industrier naar Antallet af kvindelige Medhjælpere 100, de har tilsammen kun 1310 kvindelige Medhjælpere (10 pCt. af samtlige kvindelige Medhjælpere ved Haandværk og Industri), medens deres Antal af mandlige Medhjælpere var 26,347 eller over 20 Gange saamange. Med Hensyn til Industrier, der have over 100 kvindelige Medhjælpere, kan det ogsaa antages, at af de i Bagerivirksomheder anbragte ere de fleste Expeditricer i Udsalgene — altsaa ikke uddannede —, af Bogtrykkermedhjælperskerne de fleste »Maskinpiger«, de færreste Sættersker. Dette gælder i det hele ogsaa de øvrige Medhjælpersker ved Industri — de 1300 —, kun et mindre Antal af dem er professionelt uddannede, de fleste svare til Erhvervsklassen »Arbejdsmænd«. I saa Henseende maa man ogsaa regne en stor Del af de under Grupperne »Daglejersker« og »Ubestemt Erhverv« anførte Kvinder til Industrien, hvor de

hyppigst have tilfældigt og rent mekanisk Arbejde*). Men vi maa paa den anden Side her, som ovenfor, fastholde, at selve det, at endel Kvinder dog ere blevne Sættersker, endel Bogbindersker osv. er en Entré til den videre Uddannelse og Udvidelse af Kvindernes Erhvervsomraade, hvor der kræves en virkelig professionel Dygtighed, og hvor der derfor ogsaa vil faas en højere Løn.

I Sammenhæng hermed skal vi da ogsaa paany fremhæve, at medens Antallet af Embedsmænd, Studerende etc. jo, som nævnt, er langt ringere for Kvinder, end for Mænd, saa er der, som bekendt, dels nu en begyndende lille Forandring ved Kvindernes Studeringer, dels en enkelt Gruppe, hvor Antallet af Kvinder er meget betydeligt, nemlig Lærervirksomheden, der, som før anført, tæller ikke mindre end 1430 Kvinder (hvoraf 1305 ugifte, 49 gifte og 76 Enker). Desuden er der under Hovedgruppen Embedsmænd etc. 450 Kvinder »fast ansatte i underordnede Poster«, 490 Læger, Jordemødre, Sygeplejersker etc. og 280 Kunstnere, Studerende etc.

Som Helhed træffe vi saaledes Fremskridt i Kvindernes Erhvervsadgang, men paa den anden Side, for den aldeles overvejende Masse af de erhvervende Kvinders Vedkommende, en Sysselsættelse i de mest elementære Erhvervsgrupper og indenfor det enkelte Erhverv atter ved den mest elementære Gerning.

*) Naar flere Industrier, som ifølge det her meddelte ikke have over 100 Medhjælpere hver, ifølge Industristatistiken af 1882 have et endog langt større Antal, skyldes dette sikkert de i Texten omtalte »Daglejersker«, der i Virkeligheden henhøre under og ere anbragte i forskellige Industrier.

III.

Vi anførte i Tabel II, hvorledes de »selvforsørgende« Kvinder fordelte sig indenfor hver Aldersklasse samt efter gift eller ugift Stand. Undersøger man i sidstnævnte Henseende, hvorledes de egentlig erhvervsdrivende Kvinder fordele sig, faar man som Resultat, at der af disse er

31,904 Ugifte,
2,576 Gifte,
8,837 Enker,
28 med ung. ægtesk. Stilling,
43,345 ialt.

Medens Antallet af Enker udgør over $\frac{1}{4}$ (26,0 pCt.) af samtlige kvindelige Forsørgere, udgør det af de erhvervende kun $\frac{1}{5}$ (20,4), hvad der naturligvis ligger i, at det i forholdsvis højere Grad er Enkerne end de øvrige Kvinder, der ere i Stiftelser, under offentlig Forsorg, have Pensioner etc.

Ihvorvel nu Antallet af erhvervende Enker kun udgør noget over $\frac{1}{4}$ af erhvervende ugifte, saa er der ogsaa her Grupper, hvor de optræde i et uforholdsmæssigt stort Antal. Saaledes er der af Hovedpersoner i Haandværk og Industri 581 ugifte og 423 Enker (jfr. ovenfor) og af Hovedpersoner ved Handel og Om sætning endog kun 579 ugifte, men 1110 Enker, hvilket skyldes det store Antal Smaahandlende og Pensionatsholdersker, der er Enker. Dernæst er der af Daglejersker og Portnersker etc. 1740 Enker mod 980 ugifte og af »uangivne« 916 ugifte og 1063 Enker, hvilket sidste har sin Grund i det store Antal Kvinder, der væsentligst forsørge sig selv, men kun har skrevet »Enke« paa Folketællingslisten. Iøvrigt optræde

Enkerne navnlig i Syerskegruppen (med henved 3000), men spiller i de fleste andre Erhverv kun en ringe Rolle i Forhold til de ugifte.

Af de halvtredjetusinde gifte er ca. 500 Hovedpersoner og Medhjælpersker ved Syning, ca. 500 Handlende og ca. 500 Daglejersker og Portnersker. Det resterende Tusind er fordelt over samtlige øvrige Erhverv.

Tilbage staar altsaa de ugifte, der saaledes optræde dominerende i de »immaterielle Erhverv«, i Medhjælpergrupperne til Industri og Handel og navnlig i Tyendegruppen.

Dette vil fremgaa tydeligst af følgende Oversigt:

Tabel V.

	Ugifte	Gifte	Enker	Ialt
Embedsvirksomhed, Læger, Lærere etc.	2,095	292	360	2,747
Medhjælpere ved Haandværk og Industri, undtagen Syning.....	2,201	411	639	3,251
Medhjælpere ved Handel og Omsætning.....	1,267	25	112	1,404
Tyende	15,652	156	393	16,201
Syning	6,560	445	2,837	9,842

De ugifte udgøre altsaa i de »immaterielle Erhverv« 76,3 pCt. af det hele Antal, i Medhjælpererhvervet ved Haandværk etc. undtagen Syning 67,1 pCt., (Syning: 66,7 pCt.) ved Handel etc. 90,2 pCt. og endelig af Tyendet 96,6 pCt.

— Der kunde endnu være Spørgsmaal om de erhvervende Kvinders Sondring i Aldersklasserne indenfor de

forskellige Erhvervsgrupper. Vi henvise i saa Henseende dels til den i Tabel II givne Aldersoversigt over de selvforsørgende Kvinder og til de dertil knyttede Bemærkninger, dels til den almindelige Betragtning, at jo mindre en Rolle de ugifte spille i et Erhverv, des mindre Andel udgør selvfølgelig ogsaa de yngre Aldersklasser, baade fordi de gifte og Enkerne i og for sig ere i de højere Aldersklasser, og fordi selve det, at de gifte og Enkerne ere knyttede til et Erhverv, vidner om, at det ogsaa kan foretages i den ældre Alder, saaledes at der ogsaa vil være et forholdsvis stort Antal ældre Ugifte ved Erhvervet. Til Illustration heraf vælge vi tre Erhvervsgrupper, i hvilke de gifte og Enkerne dels ere i Majoritet, dels udgøre et nogenlunde anseligt Antal, dels endelig ere i afgjort Minoritet.

Saaledes udgjorde af Hovedpersoner ved Handel og Omsætning (hvor de ugiftes Antal var 579 af ialt 2186) Aldersklassen under 35 Aar 338 eller 15,5 pCt., af Syersker (hvor de ugiftes Antal var 6560 af ialt 9842) Aldersklassen under 35 Aar 5316 eller 54,0 pCt., og endelig af Tyende (hvor de ugiftes Antal var 15,652 af ialt 16,201) Aldersklassen under 35 Aar 13,502 eller 83,3 pCt. Og at denne Forskel ikke blot skyldes de giftes og Enkernes forskellige Andel i disse Erhverv, men at disses Nærværelse hænger sammen med selve Erhvervenes Art, kan ses af, at af samtlige ugifte Hovedpersoner ved Handel vare de 117 eller 20,2 pCt. under 35 Aar, af samtlige ugifte Syersker de 4819 eller 73,5 pCt. under 35 Aar og af samtlige ugifte Tyende endelig de 13,366 eller 85,4 pCt. under 35 Aar.

Nogen mere detaljeret Opgørelse af Aldersfordel-

ingen indenfor hver enkelt Erhvervsgren skulle vi ikke her komme ind paa. De af Tabelværkstillæget i saa Henseende udførlig meddelte Data ville forhaabentlig kunne gøre deres Nytte, hvor Spørgsmaalet er om Undersøgelser af Medhjælperforholdene m. v. i de enkelte Erhverv, eller om Forsikrings- og Sammenslutningsforhold indenfor de enkelte Erhverv eller Erhvervsgrupper eller endelig om medicinalstatistiske Undersøgelser, men i nærværende Sammenhæng tro vi det ikke af tilstrækkelig Interesse at komme ind paa nærmere Detajls.

Der kunde dog endnu være Spørgsmaal om at foretage en Undersøgelse af Forholdet imellem Erhvervene og Aldersklasserne, hvor man paapegede de »Vandringer«, der foregaa fra Erhverv til Erhverv med de vekslede Aldersklasser, paa samme Maade som dette er fremstillet i Rubin og Westergaards Skrift om »Landbefolkningens Dødelighed i Fyns Stift« (København 1886). Man vil maaske erindre, at i denne Bogs andet Afsnit er det paavist, hvorledes visse Erhverv, deriblandt navnlig Tyendegerningen, i de yngre Aldersklasser saagodtsom udtømme alle de andre Erhvervsgrupper, hvorledes Rammerne atter udfyldes ved Giftermaalsalderen, saaledes at Mellemaldersklasserne kun tælle faa Tyende, men omfatte den egentlige Landbo-stand, Husmænd, Gaardmænd osv., og hvorledes endelig »Vandringerne« atter foregaa i de højere Aldersklasser fra de nys nævnte Erhverv til Aftægtsgrupperne.

Det var vel ikke ugørligt i visse Henseender at fremstille noget lignende for Københavns Vedkommende, men det vilde ingenlunde have den Interesse som for

Landbefolkningens Vedkommende. Dette beror dels paa den Rolle, de virkelige Vandringer fra Sted til Sted spiller for Hovedstaden, og som er saa langt større end for Landbefolkningen, at de i høj Grad vanskeliggør Paavisningen af den ene Erhvervsgruppes Fortynding eller Fortætning paa Grund af Fortætning eller Fortynding i den anden, dels paa de langt flere Erhvervsgrupper, Hovedstadsbefolkningen er delt i, og som derfor virker forstyrrende ind paa en Paavisning af, hvilke Erhverv det er, der rekrutteres andetstedsfra — saameget mere som der jo er en stor Del af den kvindelige Hovedstadsbefolkning, der slet ingen Virksomhed har.

Men i al Almindelighed kan det naturligvis siges, som det ogsaa er paavist dels i Tabel II, dels i de foranstaaende Sammenstillinger over Forholdet mellem gifte, Enker og ugifte indenfor Erhvervene og mellem de forskellige Aldersklasser, at de yngre Aldersklasser, saaledes som det ligger i Sagens Natur, ere de, som mest rekrutere de egentlige Erhvervsgrupper, deriblandt navnlig Tyende- og Medhjælpergrupperne, at dernæst Erhvervsklasserne udtyndes og Rubriken »Gifte« til Gengæld udfyldes og optager de fleste af Mellemaldersklassernes Kvinder, og at der herefter atter finder en Tilbagevandring Sted dels til nogle af de tidligere Erhvervsgrupper, deriblandt navnlig Syning (men ikke til Tyende- og Medhjælpererhvervene), dels til væsentligst nye Grupper, en Slags »Aftægtsgrupper«, saasom Beboelse af Stiftelser, Familieunderstøttelse, Portnervirksomhed i Forening med Fribolig o. a. m.

Som et Exempel paa Forskellen imellem Landboforholdene og Byforholdene skal vi sluttelig meddele

nogle Oplysninger om den største kvindelige Erhvervsgruppe — baade i Land og By — Tyendegruppen. I Alderen 15—25 Aar omfattede den kvindelige Landbefolkning i Fyns Stift (ved Folketællingen af 1880) 15,789 Individuer, deraf 8607 Tyende eller 54,5 pCt. I Alderen 14—25 Aar (Delingen i Erhvervsstatistiken af 1885) var Antallet af Kvinder i København 28,861, hvoraf 8775 Tyende eller kun 30,4 pCt. Indenfor den hele kvindelige Befolkning, og indenfor Befolkningen som Helhed, spiller Tyendet altsaa en langt mere dominerende Rolle paa Landet end i Byerne (hvad der, som ovenfor anført, selvfølgelig gør det langt lettere at paavise »Vandringernes» Omfang til og fra Tyendeklassen paa Landet end i Byerne).

Ikke desto mindre er Tyendeerhvervet jo, som før nævnt, langt det største af de københavnske Kvinders Erhverv (37 pCt. af de erhvervsdrivende). Det omfatter af de »selvforsørgende« Kvinder i Alderen 14—25 Aar (15,532 Personer) 57 pCt., saaledes at i disse Aldersklasser — Kvindernes hele Ungdomsperiode — er omtrent 3 af hver 10 Kvinder, der overhovedet findes her i København, og omtrent 6 af hver 10 Kvinder, der forsørger sig selv her i København, i Virksomhed som Tyende.

Ihvorvel saaledes Tyendegærringen i København som andetsteds næsten udelukkende er knyttet til de yngre Aldersklasser og udgør disses Hovederhverv, er Tyendet dog ældre i København end i Landdistrikterne. Dette vil fremgaa af følgende lille Oversigt:

Tabel VI.

Tyende. København.		Tyende. Fyns Landbefolkning.	
Under 14 Aar.....	36	Under 15 Aar.....	1,018
14-18 Aar.....	1,646	15-20 Aar.....	4,833
18-22 -	3,981	20-25 -	3,774
22-25 -	3,148		
25-35 -	4,691	25-35 -	2,880
35-45 -	1,423	35-45 -	661
45-55 -	721	45-55 -	288
55-65 -	349	55-65 -	137
Over 65 Aar og uangiven		Over 65 Aar og uangiven	
Alder.....	206	Alder.....	66
Tilsammen	16,201	Tilsammen	13,657

Det ses her, at allerede i de yngste Aldersklasser, hvor der saagodtsom ingen Tyende er i København, er der over 1000 i Fyns Landdistrikter, og at Aldersklassen 15—20 Aar er den, der tæller forholdsvis flest Tyende paa Landet, medens dette i København først er Tilfældet en Aldersklasse senere. Ialt er af det københavnske Tyende 54,4 pCt. under 25 Aar, men af Landdistrikternes Tyende 70,5 pCt. under denne Alder. Gennemgaaende kan man sige, at Tyendegæringen begynder før, men hører ogsaa tidligere op paa Landet end i København, hvor der forholdsvis findes langt flere ældre Tyende end i Landdistrikterne.

Vi have meddelt disse faa Data om Tyendeforholdet, fordi det er det største af de kvindelige Erhverv, og fordi vi tro den her meddelte Sammenstilling af Aldersforskellighederne i København og i Landdistrikterne hænger sammen med den mindre Skoleuddannelse

og med de tidligere Giftermaal i Land end i By. Der er altsaa forsaavidt noget typisk ved dette Forhold, og de meddelte Data turde da have deres Betydning dels ved de Oplysninger, de give i og for sig, dels som Maalestok for, paa hvilken Maade de erhvervsstatistiske Oplysninger kan benyttes, naar de haves nogenlunde udførligt og paa forskellige Omraader.
